

Finansdepartementet
Att: Eli Lund
Postboks 8008 Dep.
0030 OSLO

1. januar 2004

Høringsuttalelse vedr. "Forvaltning for fremtiden- Forslag til etiske retningslinjer for Statens Petroleumsfond", NOU 2003:22.

Innledning

Denne høringsuttalelsen omfatter elementer fra hele rapporten, inklusive vedlegg. Vi vil gjerne understreke at denne høringsuttalelsen kun omfatter et sammendrag av våre viktigste anmerkninger og kommentarer. Bellona kommer tilbake med mer detaljerte forslag til operasjonaliserbare kriterier når dette blir aktuelt ved en senere anledning.

Miljøstiftelsen Bellona mener at det er viktig at denne utredningen er gjennomført og at det er satt generelt fokus på forvaltning med etiske kriterier. Når dette er sagt, må det samtidig sies at resultatet er blitt noe tamt og mangler dessverre forslag som er egnet til å skape den helt store entusiasmen. Innstillingen bærer generelt for mye preg av å problematisere og fremhever flere begrensninger enn muligheter. Med et såpass stort og bredt sammensatt utvalg kunne man vel heller ikke vente seg spesielt radikale konsensusforslag. Bellona savner allikevel en større bruk av føre-var-prinsippet i utvalgets anbefalinger.

Det er beklagelig at utvalget ikke samtidig ble gitt et tilsvarende mandat for det særskilte Miljøfondet.

Utvalget skal imidlertid ha ros for at det med noen unntak har maktet å fremstille et omfattende og vanskelig sakskompleks på en grundig og lettfattelig måte. Det står respekt at man har forsøkt å se de ulike problemstillingene fra flere ulike ståsted, men samtidig stort sett klart å argumentere stringent for den konsensus som utvalget nødvendigvis har måttet falle ned på.

Bellona er enig med utvalget i at fondets investeringsstrategi ikke må styres av medieoppslag og kortsiktige populistiske strømninger og våre forslag er derfor i størst mulig grad preget av behovet for langsiktighet og forutsigbarhet.

Bellona er inneforstått med at Petroleumsfondet ikke er en uendelig pengebinge som kan brukes til å oppnå all verdens gode hensikter, men et redskap for langsiktig sikring av fremtidige norske generasjoners velferd. Dette er i seg selv en etisk begrunnelse for forvaltningen. Hva man bestemmer seg for å bruke eventuell avkastning eller de midler som ikke skal inngå i en finansiell portefølje på er en helt annen diskusjon. Petroleumsfondet skal oppnå finansiell avkastning, men det er ikke likegyldig hvordan disse pengene tjenes. Bellonas fokus i denne sammenhengen er derfor å komme med forslag som kan bidra til en mer bærekraftig forvaltning av fondets finansielle midler enn det utvalget har foreslått.

Det hersker liten tvil om at dagens "business-as-usual" ikke er bærekraftig og at man derfor ikke utelukkende kan basere fremtidens politiske og økonomiske beslutninger utelukkende på gjengs finansteori og forvaltningspraksis.

Spesifikke kommentarer til utredningen:

I vedlegg 2.5.2.2 Moralsk arbeidsdeling skriver utvalget: "Alle mål bør ikke forfølges med alle virkemidler".

Dette er Bellona generelt enig i, men enda riktigere er det at de virkemidler som tas i bruk for å nå et mål ikke må virke mot hverandre og således svekke både måloppnåelse og troverdighet. Bellona er helt på det rene med at man i en del tilfeller kan oppnå mer for både miljø og menneskerettigheter ved å bruke andre virkemidler enn kapitalkrefter og eiermakt overfor enkeltbedrifter og bransjer. Det er imidlertid selvsagt at de største virkningene oppnås når alle virkemidler anvendes slik at de trekker i samme retning. Petroleumsfondet må ikke opptre på en slik måte at man handler i strid med de overordnede mål for bærekraftig utvikling. Hvis norske myndigheter forøvrig innretter sine virkemidler for en mest mulig miljøriktig politikk nasjonalt og internasjonalt vil dette også styrke Petroleumsfondets langsiktige avkastning. Det er imidlertid en helt grunnleggende forutsetning at fondet i størst mulig grad får retningslinjer som gjenspeiler Bellonas forslag.

Skal man løse utfordringene med f.eks. den pågående klimaendringen må det tas en rekke grep på flere ulike områder for å ha en sjanse til å komme i mål. Aktivt eierskap er bare et av mange virkemidler som kan trekke i riktig retning. Det er helt avgjørende at man innser at det vil måtte kreves betydelige omstillinger på mange nivåer og innenfor flere samfunnssektorer for å oppnå den bærekraftighet som fremtidige generasjoner er avhengige av.

Utvalget slår fast at Petroleumsfondet "...er en forpliktelse ikke bare til å dele, men også til å forvalte de ressursene som vi ønsker å overføre til kommende generasjoner på en best mulig måte".

Bellona savner en videre tolkning av ordet "ressursene". Økonomiske ressurser som enkelt lar seg verdisette (i dette tilfellet et verdipapirfond) er bare en aktivklasse som skal forvaltes på vegne av andre og må ikke løsrives fra eller prioriteres høyere enn de naturlige biologiske produksjonssystemer som vi grunnleggende er mer avhengige av.

Utvalget skriver i vedlegg 2.3.3 Medvirking til uetisk adferd: "...utvalget har lagt til grunn at det å eie aksjer eller obligasjoner i et selskap som kan forventes å begå grove uetiske handlinger, må anses som medvirkning til disse handlingene."

Bellona er enig i dette, men mener at ordet "grove" er overflødig i denne sammenheng. Når man har en finansiell interesse i et selskap medvirker man i prinsippet til enhver handling som dette selskapet bedriver, uansett om de er uetiske, etiske eller nøytrale og uavhengig av alvorlighetsgraden av disse handlingene. Utvalgets forslag til retningslinjer tar kun sikte på å unngå å gjøre noe grovt uetisk. Bellona mener at dette er alt for passivt i en verden som for lengst har passert en grense der bare *fravær* av grove handlinger vil bidra til bærekraftig utvikling. Det vil i beste fall forsinke en ytterligere rask forverring av store deler av dagens og fremtidige generasjoners levekår. Bellona savner derfor forslag fra utvalget omfatter positive utvelgelseskriterier som kunne føre til en viss overvektning av selskaper som ved sin praksis eller produkter trekker i riktig retning i et bærekraftsperspektiv.

De innledende ord om betydningen av en bærekraftig utvikling reflekteres ikke helt ut i utvalgets anbefalinger. Skal forvaltningen av Petroleumsfondet få noen som helst betydning for miljøet og en reell bærekraftig utvikling er det ikke nok å bare slå med på de aller mest åpenbare og grove overtramp. Vår tids største miljøutfordringer er klimaendringer, ødeleggelse av naturlige habitater med tilhørende tap av biologisk mangfold og produksjon i tillegg til omfattende spredning av

miljøgifter. Det er summen av et stort antall ulike aktørers aktiviteter som utgjør denne trusselen og bare i mindre grad enkeltstående selskaper, selv om det finnes graverende unntak.

Bellonas kommentarer til den treleddede strategi utvalget anbefaler:

Eierskapsutøvelse:

Da utvalgets anbefalinger i realiteten vil medføre en svært begrenset bruk av negativ filtrering og uttrekksmekanismen vil aktiv eierskapsutøvelse stå som Petroleumsfondets aller viktigste virkemiddel for å bidra til en bærekraftig utvikling. Dette skal imidlertid gjøres for å fremme langsiktig finansiell avkastning. Det er beklagelig at utvalget i tilstrekkelig grad ikke har klart å argumentere for at hensynet til bærekraftig utvikling må komme først også i de tilfeller når det kan gå ut over avkastningen.

Bellona har i likhet med utvalget liten tro på at fondet kan medvirke til et selskaps adferdsendring gjennom kapitaltørke, men at offentliggjøring av informasjon av betydning for virksomhetens omdømme og systematisk utøvelse av eiermakt er mer hensiktsmessige virkemidler.

Bellona mener at et minimumskrav må være at eierskapsutøvelsen skal resultere i at alle selskapene i porteføljen skal levere årlige standardiserte og uavhengig verifiserte miljørapporter. I disse rapportene skal viktige parametre av betydning for den enkelte bedrifts miljøpåvirkning oppgis sammen med bedriftenes strategi og detaljerte og etterprøvbare mål for å minimere sin miljøbelastning. De anbefalinger som gis i retningslinjene til Global Reporting Initiative er et godt utgangspunkt.

For en best mulig aktiv eierskapsutøvelse vil det være helt nødvendig at Petroleumsfondet engasjerer seg i et internasjonalt samarbeid for standardisering av måten miljøinformasjon gis og behandles på. I egenskap av sin betydelige størrelse vil fondet utvilsomt kunne etablere en del viktige "benchmarks".

Utvalget skriver i vedlegg 8.7 om etiske hensyn i eierskapsutøvelsen: "Eierskapsutøvelse er et velegnet virkemiddel for å ivareta etiske hensyn når det er sammenfall mellom finansielle mål og etiske hensyn"... "For det første kan Petroleumsfondet som eier av mange selskaper bli økonomisk skadelidende hvis et selskap driver en aktivitet som kan skade andre selskaper i porteføljen gjennom for eksempel forurensning. Det er derfor i Petroleumsfondets langsiktige interesse å arbeide for at bedriftene en har aksjer i ikke overvelter kostnader på andre bedrifter i porteføljen. Det er også i fondets interesse å sørge for at kostnader ikke overveltes samfunnet forøvrig, siden motstykket til sosial uansvarlighet på bedriftenes hånd på sikt kan bli en høyere skattlegging av verdiskapningen enn hva som ellers ville vært tilfelle." Dette er en vurdering Bellona deler.

Hvis denne forståelsen av Petroleumsfondets rolle får gjennomslag hos fondets eiere og forvaltere og man tar den fulle konsekvens av dette, lover det godt for fondets fremtidige bærekraftighet. I mange tilfeller kreves det imidlertid et svært omfattende faktagrunnlag for å kunne ta en beslutning som totalt sett gir både en finansiell og miljømessig gevinst. All respekt for mange av dagens økonomer, men deres kunnskapsbase og erfaringsgrunnlag er ikke nok alene. Det vil kreve helt ny tverrfaglig kompetanse basert på utradisjonell tenkning og samarbeid mellom mange aktører for at man skal kunne identifisere de selskaper og bransjer som ikke bare vil overleve fremtidens krav, men også bidra til og profitere på en ønsket utvikling. Det påhviler fondets forvaltere i den forbindelse et stort ansvar for å granske enkeltstående selskaper inngående for å avdekke både mulige "gamle uoppgjorte synder" og pågående aktiviteter som man med dagens kunnskap vanskelig kan betegnes som bærekraftige.

Utvalget anbefaler at eierskapsutøvelsen skal være basert på FNs Global Compact og OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper. Dette er svært generelle, men også omfattende retningslinjer, som hvis de blir gjennomført etter intensjonene i hele Petroleumsfondets portefølje, vil bidra til betydelige fremskritt. Det vil utvilsomt bli et omfattende arbeid å følge opp disse

retningslinjene i detalj og krever en omfattende, detaljert og ikke minst langsiktig handlingsplan om man skal lykkes. De aller fleste selskaper i Petroleumsfondets investeringsunivers har et betydelig potensiale for forbedringer med hensyn på en rekke aspekter som berører bærekraftighet, og Bellona ser med spenning frem til å lese rapportene for hva som oppnås.

De eksempler på temaer for eierskapsutøvelse som listes opp i vedlegg 8.8 legger listen gledelig høyt. Imidlertid er ikke formuleringen "Det overordnede målet for Norges Banks utøvelse av eierrettigheter for Statens petroleumsfond er å sikre fondets finansielle interesser." egnet til å bygge opp under utvalgets erkjennelse i hovedrapportens kapittel 3.1: "En bærekraftig utvikling er en forutsetning for avkastning på Petroleumsfondets finansielle investeringer på lang sikt". Det kan være av stor betydning for fondets totale bærekraftighet at man i eierskapsutøvelsen ikke bare tar opp saker som man ser vil få direkte betydning for fondets finansielle interesser. Ser man at man også har mulighet for å oppnå en miljøgevinst uten at dette nødvendigvis gavner avkastningen bør man som ansvarlig eier alene eller sammen med andre sørge for å iverksette de tiltak som skal til for å realisere denne gevinsten.

Det er viktig at de selskaper som ikke tar fondets henvendelser på alvor og i løpet av rimelig tid viser tegn til forbedring av de uetiske forhold som påpekes, blir ytterligere gransket med henblikk på uttrekk.

Negativ filtrering:

Bellona støtter de forslag utvalget fremmer om bruk av negative filtre på de nevnte våpenklasser (herunder kjernevåpen og klasebomber), men ønsker i tillegg å utelukke følgende sektorer:

Petroleumssektoren:

Utformingen av kriteriene for Statens Petroleumsfond slik det fremstår i dag, er basert på et mål om å sikre en god avkastning på sikt samtidig som man søker å minimere risikoen ved å spre investeringene over hele verden og over alle bransjer. For fondet isolert sett er dette en riktig tilnærming. Norge har imidlertid både direkte og indirekte svært store midler bundet opp innenfor olje- og gassutvinning. Noe av disse midlene ligger i selskaper som Statoil, Norsk Hydro og Petoro, noe i inntektene fra petroleums-skatten og vanlige skatter fra oljevirkksomheten og nært tilknyttede næringer, og mye ligger fortsatt i Nordsjøen som reserver for fremtiden. Med en høy oljepris blir verdien på denne oljeformuen stor. **Med en lav nok oljepris forsvinner verdiene helt.** Faren for en slik utvikling ble svært synlig for alle da oljeprisen vippet rundt 10 dollar for få år siden. Det høyst usikre samarbeidet om produksjonskutt i OPEC er en viktig grunn til at prisen i den senere har vært svært høy. At en så stor del av den norske nasjonalformuen hviler på dagens skjøre samarbeid mellom politisk ustabile regimer i OPEC medfører en risikoeksponering mot olje og gass som får risikoen i Petroleumsfondet isolert sett til å blekne.

For Norges nasjonalformue totalt sett vil det derfor ha en risikominimerende effekt dersom oljefondet holder seg mest mulig ute av petroleumssektoren og tilknyttede fossile sektorer som kullindustrien. Dermed reduseres Norges overvekt i oljerelaterte verdier slik at et evt. nytt fremtidig prisfall på fossil energi rammer nasjonalformuen så lite som mulig.

I rapportens vedlegg 3.3.3 står det: "En viktig egenskap ved fondet er at det skal være en buffer for økonomiske tilbakeslag som rammer statsfinansene og/eller utenriksøkonomien, noe som stiller krav til investeringenes likviditet." Siden olje- og gassektoren er stor også på de internasjonale børsene vil fondets bufferegenskaper være klart svekket. Dette taler i høy grad for at petroleumsselskaper skal ekskluderes fra fondets investeringsunivers.

Ole Gjølberg og Thore Johnsen argumenterer tungt for betydningen av best mulig diversifisering av porteføljen i rapportens omfattende vedlegg 11 "Evaluering av etisk forvaltning: Metode, resultat og kostnader". Bellona mener i den forbindelse at forvaltningen av Petroleumsfondet må ses mer i sammenheng med den øvrige nasjonaløkonomien slik at ikke den finansielle risikoen for fremtidige generasjoner av nordmenn blir enda høyere enn i dag.

Hvis prisen på olje og naturgass går betydelig ned vil det både bety lavere skatteinntekter, at staten må sprøyte inn mer kapital i innenriksøkonomien for å opprettholde sysselsetningen, redusert overskudd som kan settes til side i Petroleumsfondet og verdifall på en betydelig del av aksjeporteføljen.

En utelukkelse av denne sektoren har selvfølgelig også en viktig etisk begrunnelse. Det er grundig dokumentert fra ulike hold gjennom en årrekke at mange oljeselskaper har hatt en svært tvilsom og i en del tilfeller kriminell praksis både når det gjelder menneskerettigheter og miljø. En del av disse har utvilsomt skjerpet seg betydelig, men det finnes fortsatt et stort antall børsnoterte oljeselskaper som ikke bør forekomme i noe SRI-fond.

Dagens store oljeavhengighet i norsk økonomi taler for at petroleumssektoren ikke bør være med i Petroleumsfondets investeringsunivers uansett miljømessige eller sosiale resultater. Skulle denne sektorens betydning for norsk økonomi gå kraftig ned i fremtiden kan den vurderes inkludert igjen såfremt økoeffektiviteten har bedret seg kraftig med hensyn på utslipp av bl.a. klimagasser til luft og miljøgifter og andre stoffer til marine og terrestriske økosystemer. Hvis det ikke skulle bli flertall for å filtrere bort hele "fossilssektoren", foreslår Bellona subsidiært at man kun tillater investeringer i de 30% beste selskapene basert på de viktigste miljøindikatorne for bransjen.

Kjernekraft:

Utvalget skriver: "Norsk miljøbevegelse er en prinsipiell motstander av kjernekraft, men hvorvidt dette gjenspeiler holdningen i det norske folk er ikke dokumentert." Det konkluderes med at det er vanskelig å finne et etisk grunnlag eller en overlappende konsensus nasjonalt eller internasjonalt om å utelukke selskaper som produserer kjernekraft fra fondet.

Utvalgets forsøk på argumentasjon om at man får betydelige ekstrautslipp av CO₂ dersom man stenger ned alle atomreaktorer holder ikke mål. Kjernekraft skal selvfølgelig erstattes med fornybar energi eller fossil energi med CO₂-håndtering.

Bellonas mangeårige arbeid med atomsikkerhet i både inn- og utland har frembrakt svært omfattende dokumentasjon på mangelfulle sikkerhetsrutiner og planer for sikker håndtering og lagring av kjernefysisk avfall ved både offentlig og privat eid atomindustri.

Vårt bestemte inntrykk av folkeopinionen i en rekke land, inklusive Norge, er at en betydelig andel ikke ønsker denne formen for energiproduksjon så sant det er praktisk mulig. Det ville overraske oss stort om en negativ filtrering av kjernekraftprodusenter ville avstedkomme store protester fra det norske folk. Tsjernobyl-ulykken i 1986 og kampen mot utslippene fra Sellafield har satt dype spor. Risikoen for omfattende ulykker (som følge av menneskelig/teknisk feil eller terrorhandlinger) med spredning av svært farlige og langlivede radioaktive isotoper er liten, men mer enn stor nok til at det er etisk uforsvarlig å være delaktig i virksomhet som kan medføre slike konsekvenser. Bellona kan ikke se at den etiske forpliktelsen vi har overfor fremtidige generasjoner med hensyn på et minst mulig strålefarlig miljø ikke er sterk nok til å ekskludere denne bransjen.

De økonomiske forpliktelsene som f.eks. vil oppstå i forbindelse med en fremtidig nedstengning og dekommisjonering av kjernekraftverk vil kunne bli formidable. Problemet med langvarig forsvarlig lagring av kjernefysisk avfall er på ingen måte løst på en tilfredsstillende måte og er i seg selv et godt argument for å ekskludere denne sektoren.

Bellona mener helt klart at slike selskaper må utelukkes både av miljøhensyn og risikoen for betydelige økonomiske tap.

Tobakksbransjen:

Vi registrerer at utvalget er delt i spørsmålet om tobakkssektoren skal bli gjenstand for negativ filtrering. Basert på de fakta og argumenter som utvalget fremsetter i rapporten for negativ filtrering av denne bransjen synes Bellona det er forunderlig at man ikke har maktet å bli enige.

Bellona mener at tobakkssektoren bør ut av Petroleumsfondet. Forslaget har vært fremmet av Bellona og flere andre aktører tidligere, men det er all grunn til å ta dette opp på nytt. Til

Regjeringen Bondevik Is forslag om å utelukke tobakksselskaper skrev Stortingets finanskomite i sin innstilling (Budsjett-inst. S. nr. II (1998-99)):

”Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Høyre og Tverrpolitisk folkevalgte, går mot Regjeringens forslag om at Statens petroleumsfond ikke skal tillates å investere i selskaper som har produksjon av tobakk som sin hovedaktivitet. Flertallet vil understreke at Petroleumsfondet skal være et redskap for rendyrket finansiell sparing. Dersom man først åpner for å begrense investeringsvalgene for fondet, vil andre begrensninger kunne komme, og fondet vil da få en dårligere spredning av investeringene. Dette vil øke risikoen og resultatet kan lett bli at fondet får mer karakter av strategisk investor og mindre karakter av statsfinansiell sparing. Flertallet mener at det kan argumenteres for at en rekke andre typer produksjon som er løsefarlig og som kan ha skadevirkninger for miljøet i så fall burde utelukkes. Forslaget innebærer videre at dersom tobakksproduksjon utgjør en mindre andel av en bedrifts produksjonsvirksomhet, men ikke er hovedvirksomheten, vil fondet fortsatt kunne investere i selskapet. Dette illustrerer hvor vanskelig det er å legge føringer på fondets investeringsvalg”

Bellona mener at de innvendingene som listes ovenfor kan løses meget enkelt. For det første er tobakk et av få produkter som er sterkt helseskadelig ved normal bruk av varen. Helsemyndighetene i Norge og en rekke andre land sammen med Verdens Helseorganisasjon (WHO) arbeider aktivt for å begrense bruken av tobakk. For det andre er det grundig dokumentert gjennom en årrekke at bransjen har opptrådt grovt uetisk i mange ulike sammenhenger, bl.a. når det gjelder markedsføring og tilbakeholdelse av viktig informasjon om helsefare. For det tredje er denne bransjen svært miljøskadelig i tillegg til at den påfører befolkningen verden over store lidelser og kostnader som man ikke har betalt for.

En bestemmelse som sier at f.eks. selskaper som har mer enn f.eks. 10% av sin årsomsetning fra tobakksprodukter skal ekskluderes vil langt på vei kunne løse et praktisk avgrensingsproblem. De fleste store selskaper som er engasjert i tobakksproduksjon er relativt rendyrket. Med bruk av aktivt eierskap i konglomerater som har en mindre del av sine inntekter fra tobakksalg vil man kunne fremme forslag om å kvitte seg med denne virksomheten.

En eksklusjon av bransjen ville redusere fondets investeringsunivers og risikojustert avkastning helt marginalt (ca. 1% av investeringsuniversets markedsverdi). Rettssaker, bl.a. i USA, åpner dessuten for betydelige erstatningssummer som vil kunne redusere lønnsomheten dramatisk på litt sikt.

Negativ filtrering av tobakksbransjen vil være konsistent med den langsiktige trenden i offisiell norsk helsepolitikk. Det vil neppe komme store protester fra det norske folk, heller ikke fra mange røykere, om dette forslaget tas til følge.

Internasjonal militær våpenindustri:

Bellona ønsker med dette forslaget å hindre at norsk eierskap av internasjonale våpenprodusenter skal komme i strid med stortingsvedtaket av 1954 om å ikke selge våpen til land i krig. Dette inkluderer selvfølgelig også virksomheter som rammes av utvalgets egne forslag til negativ filtrering av selskaper som produserer spesielt uetiske våpentyper, selv om disse bare er beregnet til bruk innen landets egne grenser.

Virksomheter som motarbeider miljøavtaler

Et ekskluderingskriterium som vil være enkelt å kontrollere og følge opp er å forby investeringer i selskaper som aktivt motarbeider internasjonale miljøavtaler (eks. Kyoto-avtalen, som en rekke produsenter av fossil energi forsøker å sabotere mer eller mindre åpenlyst). Det er selvfølgelig en demokratisk rett å kunne engasjere seg mot enhver bestemmelse som man mener truer ens interesser, men man har ikke rett til å få sine motstandere som eiere.

Fremtidens generasjoner vil neppe se nådig på de som investerte en stor del av olje- og gassmilliardene i de olje- og gasselskapene som hvert år bruker store ressurser på å lobbe mot en mer bærekraftig fremtid.

Etablering av miljøfilter

Det må iverksettes tiltak med sikte på å etablere ordninger for å ekskludere virksomheter som befinner seg blant de 30 % verste m.h.p. miljø innen sin bransje. En slik filtrering vil dessuten sannsynligvis lette arbeidet med å identifisere både de selskapene som vil trenge mest oppfølging ved aktiv eierskapsutøvelse og som dessuten uansett vil kunne risikere å havne i uttrekkskategorien.

Uttrekk av selskaper

Utvalgets anbefalinger med hensyn til bruk av uttrekksmekanismen er i all hovedsak tilfredsstillende, men kravet om at det må en *alvorlig* miljøskade til for at uttrekk skal komme på tale gir etter Bellonas oppfatning lite rom for en praksis i tråd med føre-var-prinsippet. Det gis riktignok en del eksempler på alvorlig miljøskade i vedlegg 10.6, men det er viktig at man ikke begrenser seg til tilfeller der det er snakk om illegale handlinger, f.eks. ulovlig hogst i regnskog. Det finnes mange eksempler på aktiviteter som kan medføre betydelige irreversible skader i forhold til f.eks. biologisk mangfold eller spesielt sårbare naturtyper som helt eller delvis mangler beskyttelse eller til og med er tillatt i en del lands lovverk. Selskaper som eksempelvis bidrar til utryddelse av arter eller ødeleggelse av andre unike naturverdier må ekskluderes uansett om handlingen er lovlig i landet eller ikke. Dette kan være omfattende tømmerhogst som ikke følges opp med tilstrekkelig nyplanting/naturlig foryngelse og ivaretagelse av det naturlige biomangfoldet i området.

Positiv filtrering

Utvalget har ikke valgt å komme med noen forslag som benytter seg av positiv filtrering. Dette er beklagelig. Bellona er klar over at kan være noe høyere risiko og kostnader knyttet til et slikt kriterium, men vi mener likevel at Petroleumsfondet totalt sett vil være tjent med å bruke dette verktøyet på særlig en sektor:

Ny fornybar energiteknologi

Petroleumsfondet skal ha :

- a) 3 % av midlene i virksomheter basert på ny fornybar energiteknologi eller,
- b) 5 ganger mer i ny fornybar energiteknologi enn passiv indeksering skulle tilsi.

Det er to mulige årsaker til at oljeprisen kan (for)bli lav i fremtiden, og dermed redusere verdien på Norges nasjonalformue betraktelig. Den mest opplagte er den vi opplevde sist i 1998, med lavere etterspørsel enn tilbud. Den situasjonen er det vanskelig for fondet å "forsikre seg mot". Den andre mulige årsaken er en stadig strengere klimapolitikk i verden, i form av nasjonale karbonskatter og/eller kvoter kombinert med internasjonal kvotehandel. Et slikt klima-regime vil føre til at stadig mer av salgsinntektene fra salg av olje og gass havner hos forbrukerstatene i form av avgifter/kvotesalg. I en slik situasjon vil imidlertid de fornybare energiteknologiene få en stadig sterkere konkurransevne. Det vil derfor være avkastningsøkende/risikominimerende for Norge å overvekte seg noe i de fornybare energiteknologiselskapene på samme måten som både oljeselskapene BP og Shell har gjort det. De har oljeøkonomier i samme størrelsesorden som den norske stat og er i dag verdens tyngste selskaper innen solenergi; dels for å minimere egen risiko, dels fordi slike investeringer har svært store vekstpotensialer.

Investeringer i denne sektoren kunne alternativt vært skilt ut i det særskilte Miljøfondet under forutsetning at det ble tilført betydelig mer penger.

Fondets påvirkningskraft

Utvalget fremhever fondets største påvirkningskraft som rollemodell for andre fond. Bellona deler denne oppfatningen. Det er imidlertid svært viktig at man ikke undervurderer den innflytelse og anerkjennelse og dermed mulighet for å oppnå gode etiske resultater hvis man får i stand tett og omfattende samarbeid med andre aksjonærer og samfunnsaktører som kan påvirke i samme retning. Dette er i seg selv en viktig grunn til at den øvrige politikk som føres må være mest mulig konsistent med fondets retningslinjer.

Utvalget foreslår at Norges Bank i forbindelse med sin regulære årsrapportering skal fremlegge en særskilt rapport om sin utøvelse av eierrettigheter. Bellona mener det er viktig at rapportering skjer fortløpende. Oppdater porteføljeoversikten med de til enhver tid gjeldende selskaper på en egen webside så ofte som overhodet mulig. Alle endringer siden siste oppdatering med aktuell korrespondanse mellom fondet, porteføljeselskaper og eventuelle samarbeidspartnere samt begrunnelse for eksklusjon og evt. gjeninntagelse bør listes opp separat. Dette må gjerne gjøres med link til en webseksjon med ny link til bedriftenes egne hjemmesider og oversikt over viktige nyhetsartikler som gjelder disse selskaperes virksomhet med hensyn på miljø, menneskerettigheter og annet samfunnsansvar. En oversikt over erstatningsøksmål og viktige tvistemål som de aktuelle selskapene her/har vært innblandet i er på sin plass her.

En best mulig søk- og sorterbar porteføljeoversikt vil således kunne avstedkomme tips og annen nyttig hjelp fra NGOer og massemedia. Forutsatt at Petroleumsfondet setter av ressurser for å håndtere og eventuelt forfølge alle disse tipsene bør en slik ordning kunne bidra betydelig til et best mulig beslutningsgrunnlag. En slik database vil i tillegg til å være et viktig verktøy for de som skal utøve eierskap og Petroleumsfondets etikk- og folkerettsråd også kunne være svært nyttig for bevisste forbrukere og innkjøpsansvarlige.

En ting er den signaleffekt en konsekvent etisk forvaltning vil kunne få overfor andre finansforvaltere. Den største miljøeffekten vil komme når man offentliggjør sine velfunderte begrunnelser for hvilke bedrifter som kommer gjennom nåløyet og hvilke som ikke gjør det. Åpen og fri flyt av relevant informasjon av etisk karakter om bedriftene i investeringsuniverset vil kunne gi en betydelig multiplikatoreffekt og vann-vinn-situasjon for alle ansvarsbeviste parter.

KLPs retningslinjer med tilhørende "svarteliste" som oppdateres én gang pr. halvår er et godt utgangspunkt for hvordan dette kan gjøres enkelt og oversiktlig.

Bellona mener at større offentlig innsyn i porteføljen er fornuftig også med hensyn på å skape et sterkere eierforhold i befolkningen til vår felles formue. Hvis Petroleumsfondet i fremtiden blir et øremerket pensjonsfond, slik finansministeren nylig har fremmet forslag om, vil det være viktigere enn noensinne at dette blir et spareinnretning som det norske folk kan identifisere seg med og være stolte av.

Risiko og avkastning

Når det gjelder negativ filtrering av de bransjer som Bellona har listet opp vil dette isolert sett kunne redusere avkastningen og/eller øke risikoen til oljefondet noe. Fortjenesten i disse bransjene er imidlertid i stor grad et resultat av et dårlig fungerende marked ettersom selskapene i disse bransjene påfører samfunnet rundt seg svært store kostnader og risiko som de ikke betaler for. Slike ubetalte eksterne kostnader innebærer at bransjens egne regnskaper ikke gir et reelt uttrykk for verdiskapningen i selskapets aktiviteter, og fortjenesten i disse selskapene kan til en viss grad sammenlignes med simpelt, lovlig tyveri. Faren er også (heldigvis) stor for at fremtidig reguleringer vil redusere disse bransjenes inntjening.

Fraværet av kostnadseffektive sikringsinstrumenter og gode indekser for SRI-fond beskrives i vedlegg 11 som et problem for porteføljer som avviker en del fra konvensjonelle indekser. Hvor mye dette betyr i den store sammenhengen for et Petroleumsfond som forvaltes etter Bellonas forslag er vanskelig å anslå, men dette er sannsynligvis en forvaltningskostnad som man bare er

nødt for å ta. Det er imidlertid godt mulig at den betydelig lavere risikoen for store fremtidige tap på grunn av vesentlig lavere miljørisiko vil kunne kompensere for dette over tid.

Bellona kan vanskelig se at man med dagens teknologi og et stort antall tilbydere av ulike indekser ikke skal kunne etablere systemer som skal kunne måle forvalternes prestasjoner på en effektiv måte. Det beregnes daglig flere tusen vidt forskjellige indekser over hele verden. Som en av verdens største finansielle aktører bør det være en smal sak å få laget en god indeks til en akseptabel pris nesten uansett hvor stort avvik et blir fra konvensjonelle indekser. Den viktigste forutsetningen må selvfølgelig være at de etiske krav som blir stilt blir gjort så klare og forutsigbare at de kan operasjonaliseres til enkle investeringsbeslutninger.

Det kan meget vel hende at vi rett og slett må innstille oss på at den høye historiske avkastningen som vi har blitt vant med og som i stor grad har vært basert på miljøødeleggelser og sløsing med ressurser, som man ikke har måttet betale tilstrekkelig for, ikke vil være mulig i fremtiden. I fremtiden betyr kanskje bærekraftig avkastning at den finansielle avkastningen er vesentlig lavere enn vi kunne ønske oss.

Konklusjon

Utvalgets rapport er et viktig steg i riktig retning i forhold til dagens retningslinjer. Den inneholder flere gode og solid begrunnede forslag som kan få stor betydning hvis de følges opp i tråd med de antatte intensjonene. Imidlertid frykter Bellona at avkastningskrav kan få forrang i mange tilfeller der det vil kunne oppstå en interessekonflikt spesielt i forhold til miljøhensyn. Det gjenstår å se hvordan sammensetningen av Petroleumsfondets etikk- og folkerettsråd blir og i hvor stor grad rådene vil bli fulgt av Finansdepartementet. Det er også avgjørende at det blir satt av tilstrekkelige midler slik at fondet får knyttet til seg den omfattende ekspertisen som er nødvendig for en mest mulig effektiv og aktiv eierskapsutøvelse.

Bellonas anbefalinger

Statens Petroleumsfond kan ikke investere i:

- a) virksomhet basert på utvinning av fossil energi,
- b) virksomhet knyttet til produksjon av atomkraft og andre sterkt risikofylte og miljøskadelige bransjer som det ikke er sannsynlig at vil kunne forbedre seg,
- c) tobakksindustri,
- d) virksomhet knyttet til produksjon og internasjonal handel med militære våpen,
- e) andre uetiske og skadelige virksomheter som er forbudt etter norsk lovgivning eller ikke ville blitt tillatt i henhold til norsk forvaltning.
- f) virksomheter som motarbeider viktige internasjonale miljøavtaler,

Et selskap skal regnes å ha virksomhet innen en bransje dersom over 10 % av omsetningen i selskapet stammer fra virksomhet i bransjen.

g) de 30% dårligste med hensyn på et bredt utvalg viktige miljøkriterier spesifikke for den enkelte bransje.

En oversikt over de bransjer og virksomheter som til enhver tid er utelukket fra Petroleumsfondet skal være offentlig tilgjengelig.

Alle porteføljebedrifter må sende inn årlige og uavhengig verifiserte miljørapporter etter nærmere spesifiserte krav.

Dessuten ønsker Bellona en overvektning av fornybar energiteknologi.

Hvis Finansdepartementet mener det er problematisk å utelukke selskaper som den norske stat har tillatt å etablere seg og operere i Norge eller handler med forøvrig, bør man heller se på det øvrige

lovverk. Det bør være rimelig å forvente at norske myndigheter iverksetter tiltak overfor virksomheter som handler i strid med norsk og internasjonal lov og allment aksepterte etiske verdier. Det skal selvsagt være konsistens mellom regelverket som gjelder for Statens finansielle investeringer og den øvrige virksomhet i det norske samfunn.

Bellona mener at våre forslag sammen med utvalgets innstilling både vil resultere i en mer proaktiv strategi for et mer bærekraftig Petroleumsfond og en totalt sett mer akseptabel risikoprofil for nasjonens økonomi sett under ett uten at avkastningen skal bli vesentlig skadelidende. Det finnes egentlig ikke noe alternativ til å investere vår nasjonale finansformue med best mulige etiske retningslinjer. Bellona innser at man vil kunne komme i etiske dilemmaer og møte på grensetilfeller og har ingen illusjoner om at det kan lages et 100% etisk perfekt og konsekvent Petroleumsfond, men la ikke utfordringene med å gjøre alt riktig forhindre oss fra å gjøre en del riktig.

Med vennlig hilsen

Rune Frøyland